

LEESWIJZER:

- *Dit concept wordt in het voorjaar van 2016 besproken met leden van Kunsten '92 en andere belanghebbenden.*
- *De definitieve versie wordt vervolgens vastgesteld door het algemeen bestuur van Kunsten '92.*
- *Deze cultuuragenda voor toekomst dient als basis voor de lobby, met name als input voor de verkiezingsprogramma's.*
- *De agenda zal in verschillende verschijningsvormen worden gebruikt, zoals flyers voor partijcongressen, korte actielijsten voor programmacommissies en als inspiratie voor individuele gesprekken, etc*
- *Dit concept zal nog worden onderbouwd met bronnen.*
- *Goede voorbeelden en 'testimonials' door bekende kunstenaars worden nog toegevoegd (hier wordt nu aan gewerkt)*

CULTUURAGENDA VOOR DE TOEKOMST CONCEPT

Kunst en cultuur verbeelden niet alleen het hier en nu, maar evenzeer het verleden en de toekomst. Dat doen kunstenaars niet door alleen maar te bevestigen en te imponeren, maar ook door weerbarstig en confronterend te zijn. (Robbert Dijkgraaf)

Kunst gaat voor alles over wat van waarde is voor de samenleving; hoe we omgaan met vandaag en hoe die samenleving er in de toekomst uit zou kunnen zien. Onze wereld globaliseert, digitaliseert en migreert. Wie wij zijn en hoe we onze toekomst op duurzame wijze willen vormgeven - die vragen zullen ook de komende jaren veelvuldig aan de orde komen. Kunst stelt daarbij vragen, kan een ander perspectief bieden en geeft (soms) antwoorden.

De grote vraagstukken van deze tijd brengen onbekendheid, onzekerheid en avontuur. Gemakkelijke antwoorden zijn er niet. Vast staat dat kunst en cultuur een cruciale rol zullen blijven spelen in de vormgeving van onze samenleving en in het debat daarover. Als verbeelders, aanjagers, inspiratoren en spiegels van wie wij zijn. Gevraagd en ongevraagd.

Nederland is van oudsher een democratische, open samenleving met een grote reputatie op het gebied van vrijheid van denken en doen. Met een drang tot vernieuwing en ruimte voor diversiteit en pluriformiteit. Ons erfgoed vormt de schatkamer van onze samenleving. Daarin ligt onze culturele identiteit verrat. We moeten deze erfenis koesteren. Dit erfgoed stelt ons in staat lessen te trekken uit het verleden en ideeën over de toekomst te verbeelden.

Kunst en cultuur van nu zijn ons toekomstig erfgoed. Samen met ons culturele verleden is het huidige kunstaanbod van groot belang voor onze internationale uitstraling, onze economie en ons welzijn. Daar continuïteit in brengen en deze erfenis overdragen aan volgende generaties is een opgave waarbij de culturele sector, overheid en private sector een gezamenlijk belang hebben. Een belang dat vlug onderschat kan worden omdat het niet direct in cijfers is te vangen. Het gaat veelal om een onschatbare immateriële waarde.

Waarom?

In creatie ligt de grote toegevoegde waarde. Scheppen, ontwerpen en creëren zijn de vaardigheden van de toekomst. Sociaal, cultureel en in de economie. Dat gaat niet vanzelf. Creativiteit is cultureel verankerd in traditie, mentaliteit en infrastructuur. Nederland heeft op dat gebied internationaal een ijzersterke positie. Nederland is nummer 5 op de lijst van meest innovatieve landen in de wereld.¹ Het is de ambitie van de overheid die positie vast te houden en waar nodig te versterken. Investeren in kunst en cultuur is noodzakelijk in een visie op Nederland als duurzaam creatief kennisland.

Creativiteit is al eeuwen ons *unique selling point* en is ingebed in een cultuur van vrijheid, individualisme en samenwerking. Ze heeft vorm gekregen in ons erfgoed, in onderwijs, in de amateurkunstbeoefening, in tal van culturele voorzieningen, stijlen, design en innovatieve industrie. Daarmee maken we het verschil in de globaliserende wereld. Creatieve ondernemers dragen bij aan een vitaal en internationaal cultureel leven, een open economie en een sterke creatieve industrie.

Het is daarom tijd om weer in kunst, cultuur en erfgoed investeren

De overheid moet in de komende cultuurnotaperiode met de sector een toekomstgericht cultuurbeleid vormgeven. Er is veel bezuinigd en in de afgelopen vijf jaar is nauwelijks geïnvesteerd. Daarvan zijn de gevolgen overal voelbaar. Weliswaar vindt het publiek de weg naar musea, festivals en podia steeds beter en is er meer aandacht voor het innovatieve karakter van de creatieve sector en de impact van kunst op tal van maatschappelijke terreinen, wie achter de schermen kijkt, krijgt een ander beeld. *Musea, podia, orkesten en gezelschappen raken door hun reserves heen en ontberen daardoor het weerstandsvermogen om te kunnen investeren in bijvoorbeeld lange termijn plannen en onderzoek. Broedplaatsen en andere ankerpunten van waaruit nieuwe ontwikkelingen worden gestimuleerd zijn grotendeels verdwenen, terwijl de verdienmogelijkheden voor makers, veelal zzp'ers, sterk zijn afgenomen.*

Een vitaal cultureel klimaat raakt de verantwoordelijkheid van zowel overheden, culturele sector als private partijen. Zij dragen samen zorg voor een toegankelijke culturele infrastructuur; voor stimulering, vernieuwing en opdrachtgeverschap. Stimulering kan via het onderwijs, maar ook via het instellen van prijzen, het organiseren van campagnes, het instellen van beurzen en door middel van een dynamisch internationaal cultuurbeleid. Goed opdrachtgeverschap is daarbij cruciaal. Als we geen wegen bouwen of dijken onderhouden, stort de wegenbouw- en baggerindustrie in, met alle gevolgen van dien. Als de overheid kunstenaars, musici, theatermakers, schrijvers, filmregisseurs, vormgevers, (landschaps)architecten onvoldoende mogelijkheden biedt, gaat het daar niet anders. Bovendien is van belang - zowel in de regio, nationaal als internationaal dat een eigen beeld of geluid zichtbaar en hoorbaar blijft en kunst draagt daaraan volop bij.

¹ *The Global Competitiveness Report 2015 – 2016* World Economic Forum / Inscope

De culturele sector, waaronder we alle vormen van kunst, erfgoed, toegepaste kunsten, e-cultuur en alle cross-overs rekenen, is in potentie een groeisector, die grotendeels in de markt opereert, maar waarbij overheidsbemoeyenis een belangrijke voorwaarde is voor sterke culturele infrastructuur. Markt en overheid liggen veeleer in elkaars verlengde dan dat zij tegenover elkaar staan. De overheid kan een cruciale stimulans geven op die plekken waar de markt dat niet of nog niet doet.

AGENDA

Voor een sterke, aan de moderne tijd aangepaste culturele infrastructuur zijn extra investeringen nodig en een voorwaardenscheppend beleid in wet- en regelgeving - ook richting private partijen en andere overheden. Dat begint bij een herwaardering van de waarde van kunst en cultuur en een (h)erkenning van de rol die kunstenaars en culturele instellingen spelen op tal van terreinen in onze samenleving.

1. RUIMTE VOOR KUNSTENAARS, MEDIAPRODUCENTEN, ARCHITECTEN EN ONTWERPERS

In deze globaliserende wereld waarin verhoudingen tussen makers, distributeurs en publiek aan grote veranderingen onderhevig zijn, ontberen kunstenaars, mediaproductanten, architecten en ontwerpers vaak de ruimte om zich te ontwikkelen en te produceren. In de regel zijn het niet de producenten van 'content' die het geld verdienen, maar bedrijven als YouTube en Google. Een 'Winner takes all' mentaliteit is niet bevorderlijk voor een gezond cultureel klimaat. Het is voor kunstenaars en andere creatieven steeds lastiger om met hun werk inkomsten te verwerven – laat staan ruimte te vinden voor experiment, innovatie en vernieuwing die niet onmiddellijk rendement opleveren.

Wij pleiten daarom voor:

- Extra middelen bij de rijksfondsen om kunstenaars, (media)producenten, architecten en ontwerpers de ruimte te geven zich professioneel te ontwikkelen.
- Opdrachtenbeleid voor kunstenaars en creatieven. Betrek ze standaard bij overheidsprojecten en stimuleer dat ook bedrijven en particulieren kunstenaars en ontwerpers bij hun opdrachten betrekken. Met name Ruimtelijke Ordening, Rijkswaterstaat, en Economische Zaken bieden grote kansen.
- Goed werkgeverschap. De overheid kan hier een voorbeeldfunctie vervullen. Verbetering van wet- en regelgeving is urgent. Onderzoek naar richtlijnen voor honoraria voor kunstenaars zoals uitgevoerd door BKNL biedt daarvoor handvaten.
- Gebruik van het kunstenaarsstatuut in als instrument bij ontwikkeling van beleid: de sector ontwikkelt dit statuut, dat dient als meetlat waarlangs de gevolgen van wet- en regelgeving of handhavingspraktijk op de positie van kunstenaars in beeld gebracht kunnen worden.
- Proactief beleid met betrekking tot de gevolgen van globalisering en digitalisering en het ontstaan van nieuwe kanalen voor verspreiding van cultuur en media is urgent. Overheid en culturele sector ontwikkelen samen nieuwe verdienmodellen voor de productie van kunst, cultuur en media.

- Europees informatiebeleid, ontwikkeld in samenwerking met de sector. Het moet voor cultuurproducenten en creatieve ondernemers gemakkelijker worden producten en programma's voor de Europese markt te ontwikkelen door belemmeringen op toezicht en controle op te heffen en door eisen te stellen aan spelers op het gebied van de vrijheid van informatie, privacy, en monopolisering van de markt.

2. EEN TOEGANKELIJK, ONDERNEMEND NETWERK VAN CULTURELE INSTELLINGEN

Na de forse bezuinigingen ten tijde van Kabinet Rutte I is een situatie ontstaan, die culturele instellingen als nieuwe werkelijkheid zien. De vitaliteit en ambities zijn gebleven en er ontstaan nieuwe allianties. Tegelijkertijd zien we dat culturele instellingen zich onvoldoende kunnen ontwikkelen en vernieuwen en aan eisen van goed werkgeverschap en goed opdrachtgeverschap kunnen voldoen. Het brede culturele middenveld (MKB) dat altijd garant heeft gestaan voor spreiding en een cultureel divers aanbod - in veel gevallen met internationale reputatie - kan moeilijk overleven. Het netwerk van lokale culturele voorzieningen, zoals bibliotheken, kunstcentra en podia kalft gestaag af.

Daarom is nodig:

- Een realistische basis om culturele instellingen in staat te stellen hun functie in het bestel naar behoren te kunnen vervullen. Dat betekent: ruimte, zowel in middelen als regelgeving, om verantwoord te kunnen ondernemen, te kunnen voldoen aan goed werkgeverschap, ruimte te bieden aan innovatie, samenwerking met andere partners en versterking van maatschappelijke inbedding. Het is aan de samenwerkende overheden om daarvoor de benodigde kaders te bieden. De Rijksoverheid heeft daarbij de regie voor het aanbod van landelijke en internationale betekenis.
- Een breed en gemêleerd middenveld dat vruchtbare grond biedt voor een excellente top, ook op de langere termijn. Die diversiteit en kleinschaligheid is kenmerkend voor Nederland. Bijzondere producties zijn overal in het land te zien en dat aanbod is regelmatig ook internationaal succesvol. Extra middelen voor de productie en presentatie bij de fondsen zijn nodig om dat niveau vast te kunnen behouden.
- Cultureel erfgoed hebben we slechts in bruikleen. Draag daarom zorg voor de overdracht van ons erfgoed aan volgende generaties, te beginnen met het op peil brengen van het Aankoopfonds voor de Collectie Nederland. Zonder aanwinsten is een collectie ten dode opgeschreven.

- Een systeem voor kwaliteitszorg en publieke verantwoording, waarin de professionaliteit van ondernemende culturele instellingen en de wijze waarop zij hun ambities op artistiek en maatschappelijk vlak vormgeven, centraal staan. Behalve getallen kunnen hiervoor ‘narratives’ als basis worden aangewend: verhalen die illustreren wat er is bereikt en wat er verder wordt beoogd. De scope van de vierjarige beleidscyclus is te kort. Kunsten '92 pleit daarom met de Raad voor Cultuur voor een zesjarige beleids- en financieringsperiode bij alle drie de overheden. Dit zou, mits voldoende samenwerking en afstemming is gegarandeerd, de regel- en beleidsdruk in de sector en bij de overheid sterk verminderen.

3. EEN INFRASTRUCTUUR VOOR TALENTONTWIKKELING EN INNOVATIE

‘Alleen een culturele sector die zich voortdurend kan ontwikkelen en vernieuwen is in staat om blijvend van waarde te zijn voor de Nederlandse samenleving’ schrijft de WRR in het rapport ‘Cultuur herwaarderen’. Op het gebied van de culturele prestaties staan we in veel top 10 lijsten: het Concertgebouworkest, het Rijksmuseum, DJ Tiësto, Het Nationale Ballet, Dutch Design, Marlene Dumas, Steve McQueen, Rem Koolhaas, Thonik. Om dat topniveau te behouden is, net als bij de wetenschap, een infrastructuur nodig die kennis en expertise vasthoudt en jong en bewezen talent de ruimte biedt zich duurzaam te ontwikkelen en verbindingen aan te gaan verder dan de rand van het eigen vakgebied en de landsgrenzen.

Daarvoor is nodig:

- Een netwerk van voorzieningen voor (nieuw) talent: postacademische instellingen, productiehuizen, presentatie-instellingen en expertisecentra voor film en media. Zij zorgen ervoor dat nieuwe generaties kunstenaars tot wasdom komen en internationale aandacht krijgen. Deze centra maken deel uit van professionele internationale netwerken, die voor de sector van groot belang zijn.
- Meer beurzen en basisstipendia ter beschikking om R&D in de kunstzinnige en creatieve sector te stimuleren. Dat biedt kunstenaars, architecten en ontwerpers de mogelijkheid zich – tijdelijk – volledig te focussen op hun artistieke werk en hun praktijk verder te ontwikkelen nationaal en internationaal.
- Goede aansluiting in de keten van voorzieningen en opleidingen voor talentontwikkeling. De inspanningen die hiervoor door de sector worden geleverd verdienen ondersteuning, zoals nieuwe samenwerkingsvormen en de topinstututen die opleidingen opzetten om aansluiting met de top mogelijk te maken. Voorbeelden daarvan zijn NDT2, Conservatorium van Amsterdam en het Koninklijk Concertgebouw Orkest, Sandberg Instituut, de Meester Coupeur opleiding (opgezet door TGA, De Nationale Opera & Ballet en Jan Taminiau) behoeven facilitering door de overheid.

- Besef dat kunst en creatieve industrie niet zonder elkaar kunnen. Meer synergie tussen het beleid van Economische Zaken en van Cultuur zou een stimulans kunnen betekenen voor het ondernemerschap in de sector. Er zijn veel investeringen nodig voordat een product of dienst economisch rendoert en door de markt kan worden overgenomen. Innovatie komt onvoldoende van de grond zonder overheidssteun, net als bij fundamenteel wetenschappelijk onderzoek - als er al sprake is van overname door de markt. Juist op die plekken waar de markt dit risico niet neemt of nog niet neemt, kan een bijdrage van de overheid de cruciale stimulans betekenen.

4. VERANKERING VAN KUNST EN CULTUUR IN HET ONDERWIJS

Onderwijs in kunst en cultuur is om drie redenen belangrijk: het stimuleert verbeeldingskracht, identiteit en creativiteit; het ontwikkelt historisch besef, en inlevingsvermogen in andere (mogelijke) werelden; het daagt uit tot het ontwikkelen van een creatieve en onderzoekende houding in een wereld waarin snelle veranderingen en complexe vraagstukken vragen om creatieve denkers en doeners. Cultuureducatie kan om die reden ingezet worden om grotere groepen in de samenleving te laten bijdragen aan de ambitie van Nederland om ook in de toekomst tot de meest innovatieve landen van de wereld te behoren. De speerpunten van het Platform 2032: 'soft skills' en 'een leven lang leren' sluiten daarbij aan. De 'O' van OCW heeft nadrukkelijk een verantwoordelijkheid voor cultuureducatie.

Wij pleiten daarom voor:

- Kunst en cultuur in het curriculum (vaste lesprogramma) van het primaire en het voortgezet onderwijs. Geef aandacht aan artistieke en creatieve vaardigheden, waarvan ons historisch erfgoed en onze kunstsector een onvervreemdbaar onderdeel vormen. Mediawijsheid en leesbevordering horen daarbij.
- Een vaste Rijksbijdrage voor alle kinderen tussen de 4 en 18 jaar. Breid daarmee het programma Cultuureducatie met Kwaliteit uit voor 4 disciplines, (dans, drama, beeldend, muziek en nieuwe media,) uit ook naar voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs, zet de cultuurkaart breed en stimuleer scholen vakleerkrachten in te zetten die ook de verbindende schakel tussen cultuur en onderwijs kunnen vormen.
- Een nationaal referentiekader waarin eisen voor een landelijke gespreide infrastructuur voor binnen- en buitenschoolse basisvoorzieningen, zoals kunstencentra en bibliotheken worden vastgelegd.

5. CULTUURBELEID IN EEN BREDER BESTUURLIJK PERSPECTIEF

Steden en regio's hebben aantoonbaar belang bij een sterke culturele infrastructuur. Vraagstukken over stadsontwikkeling en ruimtelijke ordening, toerisme en economische zaken, onderwijs en cultuur zijn vaak nauw verweven. Er is behoefte aan een bestuursstructuur, waarin de rol van de culturele sector in al deze beleidsgebieden is ingebed en waarin afstemming tussen overheden is georganiseerd. De private sector (bedrijfsleven, particuliere fondsen en loterijen) vormt hier een onlosmakelijk onderdeel van. Kunsten '92 zet zich in voor een prominenter plek voor kunst en cultuur in de Urban Agenda (Agenda Stad) en de Omgevingsvisie. Tegelijkertijd is het speelveld van de culturele sector de wereld. Lokaal, nationaal en internationaal belang komen samen in het culturele veld. Een sterke lokale inbedding, gecombineerd met oog voor het nationale en internationale belang is cruciaal. Met name door de bezuinigingen, die landelijk en lokaal veelal los van elkaar zijn doorgevoerd, zijn gaten in de culturele infrastructuur ontstaan.

Wat is nodig:

- Een brede visie op de rol van kunst, cultuur en erfgoed in onze samenleving, waarin grenzen tussen beleidsterreinen worden geslecht en overheden gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen. Hiervoor zijn de eerste stappen gezet in het overleg met de G9 en staat prominent op de Agenda van de Raad voor Cultuur.
- Meer maatwerk en betere afstemming tussen overheden en disciplines. Veel culturele instellingen zijn geworteld in hun directe omgeving. Veel steden profileren zich met een bijzondere infrastructuur of met cultuuraanbod waarmee ze landelijk of internationaal uitblinken. Voor een evenwichtige, goed gespreide culturele infrastructuur is een regiefunctie door de rijksoverheid nodig. Ook op terreinen waar het beleid feitelijk wordt uitgevoerd op provinciaal en gemeentelijk niveau, zoals bij erfgoed, cultuureducatie en ruimtelijke ordening.
- Samenwerking met andere sectoren, zoals zorg, onderwijs en maatschappelijk werk is er op alle terreinen van de cultuursector. De impact van kunst kan nog beter benut worden. Zoek met private partners naar middelen en mogelijkheden om deze arrangementen te stimuleren en te ondersteunen.